

ԳՐԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ. ՄԱՏԵՆԱԳԻՏՈՒԹԻՒՆ

ԱՍՏՂԻԿ ԶԱՆԹԻԿԵԱՆ

ԿԵԱՆՔՆ ԱՌԱՆՑ ՀԱՒԱՏՔԻ¹

«Հաա՛տֆ, հաաաաֆն է միայն, որուն երկնային ուժին առջեւ
լեռնանման դժուարութիւնմ կը հարթուին,
նոյն իսկ մահն իր աւարը ետ կուտայ,
կը խորտակուի սեւ պատուարը անոր,
կը պատուի մոայլ վարագոյրը կեանքին»²:

ԼՐԴԻ աշխարհում գիտական առաջընթացը, տեխնոլոգիական նորագոյն նուաճումները թելադրում են այլ հետաքրքրութիւններ եւ պահանջներ: Ակնյայտ է, որ փոխուել են արժեհամակարգերը, պատկերացումներն ու մօտեցումները, փոխուել է նաեւ հասարակութեան վերաբերմունքը տպագիր գրքի նկատմամբ, որին այսօր փոխարինում են էլեկտրոնային տարատեսակ կայքերը: Սակայն իրողութիւն է, որ տպագրութեան գիւտը դարձաւ մարդկային մտքի հրետանին, իսկ գիրքը՝ այն անանց արժէքը, որի շնորհիւ վերապրեցինք նախորդ դարերի պատմութիւնը, դարձանք հոգեւոր արժէքների կրողն ու փոխանցողը: Ահա այս գիտակցումով է առաջնորդում Հայ Եկեղեցին՝ հաւատարիմ մնալով տպագիր գրքի հանդէպ ունեցած իր ավանդական վերաբերմունքին:

Մայր Աթոռի Հրատարակչական բաժնի նախաձեռնութեամբ եւ Արթուր սրկ. Գէորգեանի աշխատասիրութեամբ 2018 թ. լոյս տեսաւ հայ նահատակ հոգեւորականներից մէկի՝ Ներսէս վրդ. Դանիէլեանցի քարոզգիրքը:

¹ ՆԵՐՍԷՍ ՎՐԴ. ԴԱՆԻԷԼԵԱՆՑ, Կեանքն առանց հաւատքի, Բ. հրատ., կազմ.՝ Արթուր սրկ. Գէորգեան, խմբ.՝ Անդրէաս աբղլ. Եզեկեան, հտ. Ա., Ս. էջմիածին, 2018, 120 էջ:

² Անդ, էջ 22 (աչսուհետ՝ սոյն հրատարակութիւնից մէջբերումների էջերը կը նշուեն բնագրում՝ փակագծի մէջ):

Մեծի Տանն Կիլիկիոյ կաթողիկոսութեան միաբան Ներսէս վրդ. Դանիէլեանցը քիչ յայտնի մտաւորական-հոգեւորականներից է, ում ստեղծագործութիւններն ասես խնամքով պահուած գանձեր լինեն, որոնք բացայայտելիս հոգիդ անասելի խաղաղութեամբ է լցւում: Հոգեւոր սպասաւորութեանը զուգահեռ՝ Հայ Եկեղեցու վարդապետը ծաւալել է նաեւ մանկավարժական ու գրական գործունէութիւն: Ներսէս վրդ. Դանիէլեանցի «Կեանքն առանց հաւատքի» (Վիեննա, 1903 թ.) եւ «Կաթիլ մը ջուր այրած սրտերու» (Կ. Պօլիս, 1912 թ.) քարոզգրքերը տպագրուել են դեռեւս նրա կենդանութեան օրօք: Թողել է նաեւ անտիպ երկեր, որոնք, կարծում ենք, մոռացութեան չպէտք է մատնուեն: Անդրադառնանք «Կեանքն առանց հաւատքի» քարոզգրքի երկրորդ հրատարակութեանը, որը հիանալի հնարաւորութիւն է ծանօթանալու մտաւորական-հոգեւորականի քարոզներին, մտքերին ու գաղափարներին, տարբեր հարցերի շուրջ նրա վերլուծութիւններին, որոնք այժմէական են եւ ուսանելի:

Նախ նշենք, որ քարոզգրքերը խիստ տարբերում են գիտական հրատարակութիւններից իրենց ձեւաչափով, բովանդակութեամբ, ոճով, կիրառած լեզուական եւ մեթոդական գործիքակազմով: Տարբեր է նաեւ նպատակը, այն մարդկային հոգու անկեղծ խօսակցութիւնն է իր «ես»-ի, Աստուծոյ կամ իր նմանի հետ: Այսու, քարոզգրքերը չենք կարող վերլուծել ու արժեւորել ըստ գիտական հաստատուած չափորոշիչների, սկզբունքների եւ չափանիշների:

Սոյն հրատարակութիւնը բաղկացած է «Կենսագրական ակնարկ»-ից եւ քսան քարոզից: «Կենսագրական ակնարկ»-ում (էջ 5-12)՝ գրուած կազմողի կողմից, համառօտ ներկայացուած է հայ հոգեւորականի կեանքն ու գործունէութիւնը, մէջ են բերուած հատուածներ նրա յուշերից: Ներսէս վրդ. Դանիէլեանցը յայտնի է եղել նաեւ «Սսական Վարդ» կեղծանուամբ, որով նրան «օծել» է Մկրտիչ Ա. Վանեցի (1892-1907 թթ.) հայրապետը: Նա, տարբեր ծածկանուններով, աշխատակցել է Կ. Պօլսի եւ Իզմիրի թերթերին՝ հրատարակելով չափածոյ ստեղծագործութիւններ, պատմագիտական, բարոյախրատական ու աստուածաբանական յօդուածներ: Ներսէս վրդ. Դանիէլեանցը մէկն էր Մեծ Եղեռնի այն միլիոնաւոր նահատակներից, որոնց դիերը մնացին խորը ձորերում կամ ճանապարհների վրայ՝ անթաղ եւ անշիրիմ:

Նկատելի է, որ գրքում ընդգրկուած քարոզները ներկայացուած չեն կանխաւ որոշուած կարգով եւ կուռ կառուցուածքով, դրանք բովանդակային առումով փոխկապակցուած չեն միմեանց ու չեն ենթարկուում

Ժամանակագրական յաջորդականութեան սկզբունքին: Այս քարոզները խօսուել են տարբեր տարիներին եւ անդրադառնում են ազգային-եկեղեցական իրադարձութիւններին, քրիստոնէական հաւատին առնչուող տարաբնոյթ հարցերին ու խնդիրներին, եկեղեցական տօներին, հոգեւոր սպասաւորութեանը, հայոց մշակոյթին, դրանք նաեւ բացայայտում ու խարազանում են հայ հասարակութեան կեանքում տեղ գտած արատաւոր երեւոյթները: Քարոզները հեղինակի մտքի, խոհերի, մտորումների, ընկալումների, նաեւ անկեղծ մտահոգութեան անբասիր արտացոլանքն են: Այս մասին վկայում է նաեւ ինքը՝ Ներսէս վրդ. Դանիէլեանցը. «Խօսեցայ... ինչ որ ներշնչեցին ինձ Աւետարանի ոգին ու մեր հարց հաւատք, գրեցի՝ ինչ որ զգացի կամ թելադրեց ինձ հայ ժողովուրդին սէր...» (էջ 13): Այս համառօտ քարոզներում հայ հոգեւորականի խօսքը չափազանց պատկերաւոր ու գեղեցիկ է, երբեմն՝ խիստ եւ հատու:

Այսպէս՝ խօսելով հայ ժողովրդի պատմական փառահեղ անցեալի մասին՝ հայ մտաւորական-հոգեւորականն արտայայտում է իր մտահոգութիւնը՝ կապուած ներկայի եւ ապագայի հետ. «Արեւմուտքէն փչող ամէն տեսակ հովերու հանդէպ շատ լայնօրէն կը բանամք մեր սրտերն ու փակները, ու այդ հովեր, թունաւոր օձերու պէս, անզգալի կերպով կը սողոսկին, կը մտնեն անարգել մեր բնատոհմիկ ընտանեկան դրախտէն ներս ու անցնելով իբր խորշակ մեր մատաղ սերունդի հոգիներուն եւ սրտերուն ծաղկաստանի վրայէն՝ կը խաւերն, կը խամրեն անոնց բարոյական ու հայրենական սրբենի զգացումներուն ծաղիկները կենսաբոյր...» (էջ 14): Այս կործանարար վտանգից փրկուելու համար ինչպէս անցեալում, այնպէս եւ այսօր պէտք է կարեւորել ու արժեւորել հայ ժողովրդի գոյութեան երրորդութիւնը կազմող սրբավայրերը՝ ընտանիքը, դպրոցն ու Եկեղեցին: Ազգապահպանման հոգեւոր պատերազմում կարեւորելով հայ եկեղեցականների դերակատարումը՝ Ներսէս վրդ. Դանիէլեանցը պնդում է, որ պէտք է առանձնակի ուշադրութիւն դարձնել քարոզչութեանը, քանզի միայն հաւատով «մարդ կրնայ ապրիլ աս վշտի կեանք՝ ձախորդութեան մէջ անընկճելի, տառապանքներու հանդէպ միախառնուած ու մահուան դէմ անվեհեր» (էջ 15):

Առաջին՝ «Կեանքն առանց հաւատքի» վերնագրուած քարոզում հեղինակը խօսում է գիտութեան եւ կրօնի մասին, անդրադառնում դրանց փոխյարաբերութեանը: Ըստ այսմ՝ «հաւատքն ու կրօնական զգացումը հին են մարդուն չափ, յաւիտեանական են կեանքին պէս». կեանքն առանց

հաւատքի, ասել է թէ՛ մարդն առանց հոգու, սիրտն առանց սիրոյ եւ զգացմունքի (էջ 19): Իսկ գիտութիւնը մարդկային մտքի, իմացականութեան լոյսն է, այն ընդլայնում է մեր մտահորիզոնը, նրա միջոցով ենք ճանաչում մեզ շրջապատող արտաքին աշխարհը: Գիտական նուաճումների շնորհիւ փոխում են նիւթական կեանքի պայմանները, բարելաւում ապրելու կերպերն ու եղանակները: Մտաւորական-հոգեւորականն այստեղ իրաւամբ նկատում է, որ եթէ անգամ գիտութիւնն իր հրաշքներով ու հրաշալիքներով, իր նուաճումներով եւ առաջընթացով կատարելութեան գագաթնակէտին էլ հասած լինի, այն չի կարող փոխարինել կրօնին ու հաւատքին: Գիտութիւնը չի կարող սփոփել, մխիթարել երկրային կեանքից, տառապանքներից ու կենցաղային խնդիրներից յոգնաբեկ մարդ արարածին, չի կարող բժշկել նրա վիրաւոր հոգին, չի կարող ցրել մահուան՝ թանձր խաւարի նմանուող սարսափը: Մի՞թէ «Բիստոնէին հաւատքը չէ, որ գոցուած գերեզմանէն անդին ցոյց կու տայ բացուած յաւիտեանականութեան մը դռները, ոսկից կը ցօղեն, կը կաթկթին սփոփանքի սուրբ ցօղերն անուշակ՝ մեր վշտաբեկ սրտերուն վրայ» (էջ 20):

Յաջորդ՝ «Կեանքին արժէքը» քարոզում Հայ Եկեղեցու վարդապետը խօսում է կեանքի իմաստի մասին, իր տեսանկիւնից արժեւորում մարդու ապրած տարիները, փորձառութիւնը: Նշենք նաեւ, որ քարոզը խօսուել է Ամանորի առիթով:

«Անոր ծնունդը» վերնագրով քարոզը նուիրուած է քրիստոնէական մեծագոյն տօնին՝ Սուրբ Ծննդեանը: Ըստ Ներսէս վրդ. Դանիէլեանցի՝ ապականուած եւ մեղքերի տիղմում յայտնուած հեթանոսական աշխարհը մաքրագործուեց Աստուծոյ Որդու՝ Յիսուս Քրիստոսի ծննդեամբ՝ «Անոր ծնունդը եղաւ ծնունդն ազնիւ զգացումներու, Անոր յայտնութիւնն եղաւ յայտնութիւնը բուն ճշմարիտ կեանքին...» (էջ 31): Քրիստոսի մարդեղութիւնն ու ծնունդը թերեւս աստուածային փրկագործութեան սկիզբն էր, երբ «...երկինք ու երկիր զիրար կը համբուրեն սիրոյ ու սրբութեան համբոյրներով, վասնզի խաղաղութեան ու հաշտութեան աղեղն էր ձգուեր դէպ ի երկինք... ու այլ եւս փրկուած էր մոլութեան ու մոլորութեան, ապականութեան ու պղծութեան մահացուցիչ ջրհեղեղին մէջ խեղդուելու վտանգին հասած մարդկութիւնը...» (էջ 30):

«Սրտին խորհուրդը» քարոզում Հայ Եկեղեցու վարդապետը անդրադառնում է մարդու չար եւ բարի մտքերին ու խորհուրդներին, պատկերաւոր ներկայացնում դրանց հակադրութիւնը: Հիմնաւորելով չար

խորհուրդների վտանգաւորութիւնն ու վնասակարութիւնը՝ հեղինակը շեշտում է, որ «վատ ու ստորին խորհուրդներն են, որ կը ժանգոտեն խիղճը, կապական են սրտին մաքուր զգացողութիւնը, վերջապէս կը մթագնեն մտքին պայծառութիւնը» (էջ 35):

Յաջորդ քարոզները բարոյախրատական բնոյթ ունեն: Ներսէս վրդ. Դանիէլեանցը անդրադառնում է հասարակութեան կեանքում տեղ գտած արատաւոր ու մեղսալի երեւոյթներին, սովորոյթներին: Հեղինակի արգահատանքի խօսքն անխտրօրէն ուղղուած է հասարակութեան բոլոր դասերի ներկայացուցիչներին՝ աշխարհական թէ հոգեւորական, բարձրաստիճան պաշտօնեայ թէ ռամիկ: Զազրելի երեւոյթների տարածման պատճառներից մէկը մարդկային անտարբերութիւնն է դիմացինի վշտի, սխալների, մոլորութեան ու անկման հանդէպ: Թէեւ Ներսէս վրդ. Դանիէլեանցի խօսքը խիստ է, մերկացնող, սակայն նա սէր եւ ներողամտութիւն է քարոզում մոլորեալների ու անկեալների նկատմամբ՝ յուսալով, որ վերջիններս դարձի կը գան եւ կը գտնեն քրիստոնէական կեանքի ճշմարիտ ուղին: Որպէս ասուածի լաւագոյն հաստատում՝ վարդապետը յիշեցնում է անառակ որդու մասին աստուածաշնչեան առակը:

Մէկ այլ՝ «Ներե՛լ, թէ՛ պատժել» վերնագրով քարոզում վարդապետը, զուգահեռներ անցկացնելով Հին եւ Նոր Կտակարանների միջեւ, մէկ անգամ եւս կարեւորում է ներելու կարողութիւնը՝ այն համարելով քրիստոնէական վարդապետութեան հոգեւոր զէնքը. «Քրիստոնէական կրօնի մեծութիւնն ու վսեմութիւնը՝ սիրոյ, զթութեան եւ ներման սկզբումբին մէջն է, այս երեւակ սուրբ զգացումներն են, որ մարդը կը մօտեցնեն մարդուն եւ մարդն՝ Աստուծոյ» (էջ 70): Ներսէս վրդ. Դանիէլեանցը, Աստուածաշունչ մատեանը վկայակոչելով, մէկ անգամ եւս ընդգծում է, որ այն, ինչ ի զօրու չեղաւ իրագործել հինկտակարանեան օրէնքն իր խստութեամբ ու պահանջկոտութեամբ, Աստուծոյ Որդուն՝ Յիսուս Քրիստոսի քարոզած սիրոյ պատուիրանով իրականութիւն դարձաւ:

Նշեալ քարոզների տրամաբանական շարունակութիւնն ասես լինի «Գթութեան ոգին» քարոզը, որտեղ հանգամանօրէն արժեւորւում է մարդկային գթասրտութիւնն ու ողորմածութիւնը, իր նմանին օգնելու պատրաստակամութիւնը. «Կեանքի հոգեկան ճգնաժամերուն մէջն է, որ զթութեան զգացումը կընէ մարդը մարդուն համար հրեշտակ մը, որ կը կատարէ Աստուծոյ պաշտօնը...» (էջ 51):

Իր խօսքն առաւել ազդեցիկ եւ տպաւորիչ դարձնելու համար Ներսէս վրդ. Դանիէլեանցը կիրառել է լեզուական տարբեր միջոցներ՝ համեմատութիւն, համադրում, փոխաբերութիւն, հակադրութիւն: Այսպէս՝ մէկ այլ՝ «Արդարութեան եւ ճշմարտութեան ծարաւիններ» քարոզում համեմատութեան հրաշալի օրինակ է առկայ՝ «Ինչ որ է բնութեան մէջ արեւն ու իր ջերմութիւնը բուսականութեան համար՝ նոյնն է եւ անելի արդարութիւնն ու ճշմարտութիւնը մեր բարոյական կեանքին համար...» (էջ 112):

«Անհաւատարիմը» քարոզում Հայ Եկեղեցու վարդապետը հակադրում է հաւատարմութիւնն ու անհաւատարմութիւնը, վստահութիւնը եւ անվստահութիւնը. պատկերաւոր բազմաթիւ օրինակներով նա հիմնաւորում է հաւատարմութեան ու վստահութեան անփոխարինելի դերակատարումն ընտանեկան, ընկերային (սոցիալական) կեանքում՝ դրանք համարելով մարդկային յարաբերութիւնների եւ առընչակցութիւնների հիմնասիւները (էջ 53-57): Ներսէս վրդ. Դանիէլեանցն ընդգծում է. «Յէ՛ք կայ աշխարհի վրայ սուրբ ուրախութիւն, ճշմարիտ երջանկութիւն մը, հոգ չէ, որ ան ֆանի մը օր կամ ֆանի մը ժամ տեսած ըլլայ, այն միայն անոնք կզգան որոնց սիրտը կապուած է հաւատարմութեան ու վստահութեան սիրոյ օղակապերովը, որուն բնա՛ւ չեն կրնար վնասել նախանձի կամ կասկածանքի ժանգերը ժահրոտ» (էջ 56):

«Հացին համար ի՞նչ կընենք՝» քարոզում խարազանւում են մարդկային արատները՝ նիւթապաշտութիւնը, անազնւութիւնը, ստախօսութիւնը, ազահութիւնը: Հեղինակը սրտի ցաւով նկատում է, որ «...մարդ ամէն բան նիւթականացուց նիւթին համար ու անոր շուրջը կամ դիմացը իր խիղճը խիճ դարձաւ, հոգին ալ՝ մարմին, որ բնագոյով սկսաւ գործել, ֆան բանականութեամբ» (էջ 65): Ազահների մասին ասւում է, որ նրանց կեանքն ըստ էութեան ունայն է, հոգեւոր որեւէ արժէքից զուրկ, քանզի «խառդախութեամբ դիզուած ոսկիներուն փայլն իրենց կեանքին արեւն ըրին կամ կոտրն՝ իրենց կոյր հոգիին...» (էջ 66): Նշենք նաեւ, որ Ներսէս վրդ. Դանիէլեանցի բարոյական-աստուածաբանական շեշտադրումները հետաքրքիր են եւ իւրօրինակ. դրանք ասես մի քանի շերտ ունեն, որոնք ընթերցողը պէտք է բացայայտի:

«Սրտին ծաղկազարդը» քարոզում Ներսէս վրդ. Դանիէլեանցը շատ գեղեցիկ զուգահեռներ է անցկացնում բնութեան զարթօնքի, ծաղկունքի եւ մարդու հոգեւոր նորոգման, ներքին մաքրագործման միջեւ: Նա հարցնում է քրիստոնեային, որը բոլոր հաւատացեալների հաւաքական կերպարն է, «...ի՞նչ կարժէ բնութեան եւ Աստուծոյ տաճարին ծաղկազարդուիլն ու փոփոխութիւնները, մինչ դու չես զգար փոփոխութիւն մը քո մէջդ

հոգեպէս, եւ սիրտդ իբր ամայի անապատ մը կը մնայ թափուր, ուր չնառագայթէր, չցոլանար սէրը սրբացնող ու աստուածացնող...» (էջ 86):

«Վերջին սեղանը» քարոզում նկարագրելով Վերջին ընթրիքը՝ վարդապետը խօսում է սիրոյ պատուիրանի նոր՝ նորկտակարանեան բովանդակութեան մասին, որն աւանդուեց մարդկութեան Փրկչի կողմից: Այս սիրոյ վրայ է կառուցուել քրիստոնէական Եկեղեցին (խօսքը հոգեւոր համայնքի մասին է), որը հիմնադրման սկզբնական շրջանում սոսկալի հալածանքների ենթարկուեց, աննկարագրելի հարուածներ ու տառապանքներ կրեց, սակայն անսասան եւ կանգուն մնաց. «Այն (Եկեղեցին) կը նմանի ծովափունիի հաստատ ժայռին, զոր կատաղի ծովին ալիքները շարունակ կապտակեն ու կը հարուածեն, բայց ժայռը աւելի կը փայլի, աւելի կը յղկուի այդ ալիքներէն...» (էջ 91):

«Ահաւոր գիշերը» քարոզում՝ խօսուած Աւագ Ուրբաթ օրը մատուցուած Ս. Պատարագին, Ներսէս վրդ. Դանիէլեանցը չափազանց պատկերաւոր եւ տպաւորիչ է նկարագրում Յիսուս Քրիստոսի խաչելութեանը նախորդող իրադարձութիւնները: Նախ ներկայացնում է ահասարսուռ տագնապի, անասելի երկիւղի եւ սպասումի այն գիշերը, որը պէտք է փոխեր մարդկութեան ողջ պատմութեան ընթացքն ու իր անջնջելի հետքը թողնէր՝ «Տագնապներուդ (իմա՝ Յիսուս Քրիստոսի) ահաւոր գիշերը ծնաւ կեանք մը մարդուն համար, որ այլ եւս չվախնար մահուան գիշերներէն. գերեզմանդ անմահութեան դուռը բացաւ...» (էջ 98): Քրիստոսի չարչարանքներով եւ խաչելութեամբ իր լրումին հասաւ փրկագործութեան խորհուրդը: Հստ Հայ Եկեղեցու վարդապետի՝ Աստուծոյ Որդին եղաւ լոյսը մեր մտքի, անմահութիւնը մեր կեանքի, սէրը մեր սրտի եւ ճշմարտութիւնը մեր հոգու. Նրա մահուան ահաւոր գիշերը մեզ՝ մահկանացուներին համար ծնեց անմահութեան առաւօտը (էջ 98):

Նախորդին բովանդակային առումով շարունակում է «Մահ, թէ՛ կեանք» քարոզը՝ խօսուած Սուրբ Յարութեան տօնին: Ներսէս վրդ. Դանիէլեանցը շեշտում է՝ Քրիստոս իր յարութեամբ հաստատեց, որ մարդու համար մահ չկայ. Նրա մահով «մահուան գաղտնիք լուծուեցաւ, մահը կեանք ծնաւ, մինչ՝ առաջ կեանքն էր, որ մահ կը ծնէր մարդուն համար» (էջ 101): Եւ յիշաւի, Աստուծոյ Որդու յարութեամբ մահուան պատանքը փոխակերպուեց անմահութեան պատմութեան, իսկ գերեզմանի մթին անդունդը դարձաւ յաւիտենական կեանքի ճանապարհ: Կեանքի ճշմարիտ օրինակը մեզ յայտնուեց Քրիստոսի երկրային կեանքով, իսկ Նրա մահուամբ ու

յարույթեամբ լուծուեց գաղտնիքը մահուան, որի խայթոցից առաջացած արինոտուած վէրքերը բուծուեցին, սպիացան Փրկչի վէրքերից կաթկթացող արեան ցողերով (էջ 118):

Մէկ անգամ եւս արժեւորելով Աստուածաշունչն ու համեմատելով միւս գրքերի հետ՝ Ներսէս վրդ. Դանիէլեանցը այն համարում է քրիստոնեայի կեանքի գիրքը, սրտի նուիրական մատեանը եւ հոգու անբիծ հայելին: Աստուածաշունչ մատեանն անանց գանձ է, որը չի ենթարկւում ժամանակի «սպառնալիքին»: Վարդապետը գրում է. «Աւետարանն այն մաքուր ու սուրբ գետակն է, ուր մարդ աշխարհի կենցաղին մէջ աղտոտած կեանքին բիծն ու աղտերը կը լուայ. Ան՝ տրտմածներուն մխիթարանքն է, տառապեալներուն սփոփանքը, խթան մը սուտ իմաստուն կարծածներուն բրտացած զգացումներուն, խաւարամիտներուն լոյսը...» (էջ 106–107):

Այս հրատարակութեան մէջ ընդգրկուած քարոզներն ունեն աստուածաբանական, բարոյախրատական բնոյթ: Մեր կարծիքով՝ քարոզխօսութեանն առընչուող ցանկացած նիւթ պէտք է ծառայի որոշակի նպատակների՝ ուղղորդի ընթերցողի միտքը դէպի քրիստոնէական բարոյական արժեհամակարգը, ներկայացնի Քրիստոսի ճշմարիտ վարդապետութիւնը, հոգեկան խաղաղութիւն պարգեւի. Ներսէս վրդ. Դանիէլեանցն իր այս քարոզգրքով թերեւս յաջողութեամբ լուծել է վերոնշեալ խնդիրները: Քարոզգիրքը ծաւալուն չէ. հեղինակի խօսքը գեղեցիկ ու ազդեցիկ է, բառապաշարը՝ հարուստ եւ իւրօրինակ: Քարոզները տարաբովանդակ են, չեն կրկնում միմեանց, սակայն դրանցում նշմարւում է հեղինակի հիմնական նպատակն ու ասելիքը: Ամէն քարոզն ընթերցելուց յետոյ դեռ երկար ժամանակ ակամայից մտորում ես, խորհում, վերլուծում մտաւորական-հոգեւորականի մտքերն ու տեսակէտները: Սոյն գիրքը վարդապետի հոգու ինքնաբոլիս եւ անկեղծ խօսքն է, քրիստոնէական հաւատի մի տպաւորիչ քարոզ. «Կեանքին գաղտնիքը հաւատով միայն կրնայ լուծուիլ. հաւատքը կեանքն իսկ է, կեանքը՝ յոյս, եւ յոյսը՝ սէր. առանց այս երրորդութեան ոչ կեանք կայ իրական եւ ոչ երջանկութիւն տեսական: Հաւատացէ՛ք պիտի յուսաք, յուսացէ՛ք պիտի սիրեք, սիրեցէ՛ք պիտի ապրիք...» (էջ 23):

Այսպիսով, քարոզգիրքը կազմողը կարելոր ու դրուատանքի արժանի աշխատանք է կատարել՝ հայ հոգեւոր գրականութիւնը համալրելով եւս մէկ արժէքաւոր հրատարակութեամբ:

